

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ МАШИНОБУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. В статті досліджено напрями удосконалення методичного інструментарію оцінки для управління податковим потенціалом машинобудівельних підприємств. Рис. 1, табл. 1, джерел 7.

Ключові слова: податковий потенціал, машинобудівельні підприємства, оцінка, методи, інструментарій, моделювання

Вступ. В умовах нестабільного податкового середовища, що зумовлено загальною економічною нестабільністю і мінливістю податкового законодавства України, досить актуальною є проблема зниження податкового тягаря, що лежить на „плечах” вітчизняних виробників та оцінки для його управління. На сучасний момент машинобудівельні підприємства повинні сплачувати значну частку свого прибутку державі. Податковий тягар „вимиває” обігові кошти машинобудівельних підприємств, знижуючи тим самим їх фінансову стійкість і платоспроможність, позбавляє їх фінансових ресурсів, необхідних для ведення розширеного відтворення.

Проблема зниження податкового тиску та розробка оптимальної податкової стратегії діяльності машинобудівельних підприємств є об'єктом дослідження багатьох науковців, як вітчизняних так і зарубіжних, зокрема її вивчали такі учені: Вишневецький В.П., Ковальчук К.Ф., Липницький Д., Лобачев А.Л., Медведєв А.М., Мельник П.В., Попов Б.А., Рева Т.М., Соколовська А., та інші. Питання оптимізації податкової системи спрямовані на зниження фіскального тиску, що є підґрунтям для розробки оптимальної податкової стратегії машинобудівельних підприємств.

Разом з тим, проблема зниження податкового тиску на машинобудівельні підприємства недостатньо висвітлена у вітчизняній науковій літературі, а питання оптимізації процесів управління податковим потенціалом на машинобудівельному підприємстві в умовах нестабільного економічного середовища вимагають ретельного і глибокого дослідження.

Постановка завдання. Мета роботи – визначення методологічних основ оцінки для управління податковим потенціалом машинобудівельних підприємств.

Результати. Наукові дослідження з питань оптимізації податкової системи ведуться у двох напрямках: пошук податкових ставок, що максимізують надходження до бюджету або, навпаки, таких, що забезпечують умови більш швидкого економічного розвитку суб'єктів господарської діяльності. Протилежність інтересів державних податкових органів і підприємств щодо оподаткування призводить до випадків ухилення від сплати податків.

На жаль, сьогодні більшість машинобудівельних підприємств вирішують цю проблему нелегальними методами ухилення від сплати податків, що негативно впливає на розвиток економіки в цілому. Однак посилення контролюючої функції податкових органів залишає все менше шансів для подібної мінімізації податкового тягаря. У зв'язку з цим машинобудівельні підприємства повинні адаптувати управління до жорстких податкових умов шляхом розробки оптимальної податкової стратегії.

Методологічною основою дослідження явища податкового потенціалу є гносеологічні принципи [6, с.110]: системності, причинності, збереження та

перетворення енергії, спостереження. В результаті встановлено, що складовими податкового потенціалу є актуальний податковий потенціал із наявними відомими резервами, з однієї сторони, та приховані резерви, з іншої. Джерелами походження цих складових податкового потенціалу є офіційна та тіньова економіка, відповідно в яких також знаходяться наявна та прихована бази оподаткування.

Аналіз існуючих методологічних підходів до визначення податкового потенціалу машинобудівельних підприємств дає можливість виокремити такі з них [3, с. 19]:

- метод репрезентативної системи податків;
- метод бруто-податків;
- використання макроекономічних показників;
- метод індексу податкового потенціалу;
- методика оцінки індексів податкового потенціалу із застосуванням таксономічного аналізу.

Розглянемо основні переваги та недоліки кожного з цих підходів. Метод репрезентативної системи податків, який спирається на використання показників, що об'єктивно вимірюють дохідні можливості машинобудівельних підприємств, а саме: показники податкових баз та ставок податків у відповідності з чинним законодавством України; прогнозні показники соціально-економічного розвитку регіонів; індекси-дефлятори (індекси споживчих цін); показники рівня збирання податків у певному регіоні; показники рівня недоїмки у певному регіоні.

Ця методика дозволяє забезпечити узгодженість бюджетного планування і має наступні переваги: підвищується зацікавленість в зменшенні податкових недоїмок в регіонах; підвищується зацікавленість використання податкової бази машинобудівельних підприємств.

Використання даної методики в Україні обмежено внаслідок відсутності достатньої статистичної інформації по податкових базах.

Метод бруто-податків [5, с. 28] при визначення податкового потенціалу не враховує величину пільг, відстрочок, податкових канікул тощо. Це пояснюється потенційним характером податків. Тому може змінитись галузева (регіональна) структура пільг залежно від зміни пріоритетів державної економічної політики та за діяння інших важелів державного регулювання податкового потенціалу машинобудівельних підприємств методом бруто-податків визначається з податкової бази окремих головних податків.

Недоліком цього методу є помилки за рахунок розходжень між плановими і фактичними сумами податкового потенціалу.

Метод використання макроекономічних показників для визначення податкового потенціалу машинобудівельних підприємств засновується на базі узагальнюючих показників економічної діяльності регіону та макроекономічних показників розвитку економіки в цілому. Перевагою цього методу є те, що сумарна абсолютна помилка прогнозу дорівнює нулю, тобто суми оцінок по регіонам дорівнюють фактичним податковим надходженням. Це зручно для бюджетного планування, але якість оцінки (стандартна помилка, похибка) податковий потенціал буде різною по регіонах. Для великих (в економічному сенсі) регіонів оцінка буде точніша ніж для малих.

Метод індексу податкового потенціалу дозволяє визначити середні рівні податкового навантаження на головні галузі промисловості.

Методика інтегральної оцінки із застосуванням методів таксономічного аналізу є перспективним для визначення реального потенціалу машинобудівельних підприємств.

Після розгляду вищерозглянутих методик визначення податкового потенціалу машинобудівельних підприємств регіонів України можна зробити висновок, що в

залежності від основної мети досліджень можна використовувати або одну з них, або декілька в комплексі.

Таким чином, нами зроблена спроба систематизації методологічних підходів до оцінки податкового потенціалу машинобудівельних підприємств залежно від показників, закладених в основу його оцінки, і виявлені переваги і недоліки вживання кожного методу.

Однак, податкові втрати по тіньовому сектору економіки необхідно обов'язково враховувати при оцінці податкового потенціалу машинобудівельних підприємств, оскільки рівень тіньової економіки свідчить про ступінь негативної дії надмірного вилучення частини знов створеної вартості у вигляді податків. Окрім цього, об'єми тіньового сектора економіки впливають на повноту реалізації податкового потенціалу машинобудівельних підприємств в доходах бюджету. Створення і упровадження науково обґрунтованих методик визначення масштабів, структури, територіального і галузевого розподілу тіньового сектора економіки є важливою умовою підвищення ефективності інформаційного забезпечення заходів податкової політики як на макрорівні, так і на рівні регіону та машинобудівельних підприємствах [2, с.107].

Результати дослідження показали, що діюча в Україні система оподаткування, яка формує податкове середовище підприємницької діяльності, є недосконалою. Недосконалість податкової системи обумовлено невиконанням основних принципів оподаткування, сформульованих у Законі України „Про систему оподаткування” [1], а саме: стимулювання виробничої та інвестиційної активності, обов'язковість, рівнозначність і пропорційність, рівність, соціальна справедливість, стабільність, економічна обґрунтованість та ін.

Перехід України до податкових методів регулювання економіки спричинив до пошуку оптимального рівня податкового навантаження на доходи платника податків.

Одним із шляхів збільшення доходів машинобудівельного підприємства є оптимізація податків за допомогою методів імітаційного моделювання, зокрема методу автоматного моделювання.

Розглянемо застосування методу імовірно-автоматного моделювання при оптимізації прибутку машинобудівельних підприємств. Цей метод був розроблений в Інституті кібернетики НАН України і виявився дуже ефективним при побудові моделей прогнозування складних економічних систем, зокрема податкових процесів [4, с.25].

До переваг методу необхідно віднести: простоту відображення алгоритмічних і структурних особливостей певних систем; можливість максимальної уніфікації побудови моделі; стандартизація імітаційного алгоритму та програмної реалізації.

Застосування автоматного моделювання найбільш доцільне у дослідженнях складних динамічних імовірнісних систем, до яких і належить податкова система.

Головними поняттями автоматного моделювання є ймовірний автомат і система імовірнісних автоматів.

Під імовірнісним автоматом розуміємо об'єкт, якому властивий внутрішній стан, здатний сприйняти вхідний сигнал і видати вихідний [7, с.4]. Запропонований до розгляду автомат є дискретним ініціальним імовірнісним автоматом Мура з детермінованими виходами. Зміна станів автоматів і видача вихідних сигналів виконується тільки в цілі моменти часу, початковий стан автомата чітко зафіксований. Імовірнісний фактор впливає тільки на формування внутрішнього стану автомата. Значення вихідного сигналу залежить від значення вхідного сигналу тільки через внутрішній стан. Правило, на основі якого формуються стани автоматів у кожний момент часу, повинен залежати взагалі від стану, а також враховувати імовірнісні властивості, які беруть участь у функціонуванні автомата. Найзручніше описувати автомати за допомогою таблиці умовних функціоналів переходів (ТУФП).

Імовірно-автоматна модель вважається заданою, якщо визначені всі автомати, а також вказано, чи є зв'язки для кожної впорядкованої пари автоматів системи, чи їх немає.

Розглянемо машинобудівельне підприємство, що сплачує прибутковий податок. Нехай валовий дохід підприємства є випадковою величиною x_1 , а валові витрати – випадковою величиною x_2 . Основні фонди машинобудівельного підприємства діляться на три групи з амортизаційними ставками a_1, a_2, a_3 . Суми витрат основних фондів кожної групи є випадковими величинами h_1, h_2, h_3 . Виведені фонди кожної групи також є випадковими величинами q_1, q_2, q_3 . Ставка податку на прибуток складає b . Податок виплачується щоквартально. Необхідно промоделювати дану систему оподаткування.

Модель будується за допомогою методу автоматного моделювання.

Задамо такі внутрішні стани моделі:

$a_1(t)$ – випадкова величина x_1 – валовий дохід підприємства на момент t ;

$a_2(t)$ – випадкова величина x_2 – валові витрати підприємства на момент t ;

$a_3(t)$ – амортизаційні відрахування з трьох фондів на момент t ;

$a_4(t)$ – накопичені податкові відрахування на момент часу t ;

$b_1(t)$ – балансова вартість першої групи основних фондів;

$b_2(t)$ – балансова вартість другої групи основних фондів;

$b_3(t)$ – балансова вартість третьої групи основних фондів;

$c_1(t)$ – сума витрат 1 групи основних фондів – випадкова величина h_1 ;

$c_2(t)$ – сума витрат 2 групи основних фондів – випадкова величина h_2 ;

$c_3(t)$ – сума витрат 3 групи основних фондів – випадкова величина h_3 ;

$d_1(t)$ – випадкова величина q_1 – виведені фонди першої групи на момент часу t ;

$d_2(t)$ – випадкова величина q_2 – виведені фонди другої групи на момент часу t ;

$d_3(t)$ – випадкова величина q_3 – виведені фонди третьої групи на момент часу t .

Таблиця умовних функціоналів переходів має такий вигляд (табл. 1):

Таблиця 1

Таблиця умовних функціоналів переходів

A1	ξ_1
A2	ξ_2
A3	$\alpha_1 b_1(t) + \alpha_2 b_2(t) + \alpha_3 b_3(t)$
A4	$a_4(t) + \beta(a_1(t) - a_2(t) - a_3(t))$
B1	$b_1(t) + c_1(t) - d_1(t) - \alpha_1 b_1(t)$
B2	$b_2(t) + c_2(t) - d_2(t) - \alpha_2 b_2(t)$
B3	$b_3(t) + c_3(t) - d_3(t) - \alpha_3 b_3(t)$
C1	η_1
C2	η_2
C3	η_3
D1	θ_1
D2	θ_2
D3	θ_3

Коментар до побудованої моделі.

Що стосується автоматів A1 та A2 – вони очевидні.

Автомат А3. Амортизаційні відрахування від фондів складаються з суми балансових їх вартостей, помножених на амортизаційні ставки, що відповідають цим фондам.

Автомат А4. Накопичені податкові відрахування складаються з тих нарахувань, які були в попередній момент часу з додаванням податку на прибуток за поточний момент автоматного часу. Прибуток дорівнює різниці між доходом підприємства та валовими витратами і амортизаційними відрахуваннями.

Автомат В1. Балансова вартість 1-ої групи основних фондів складається з тієї вартості, що була в попередній момент часу з додаванням витрат цієї групи основних фондів 1-ої групи та амортизації цих фондів.

Аналогічні міркування застосовуються для автоматів В2 та В3 автоматної моделі. Граф міжавтоматних зв'язків зображено на рис. 1.

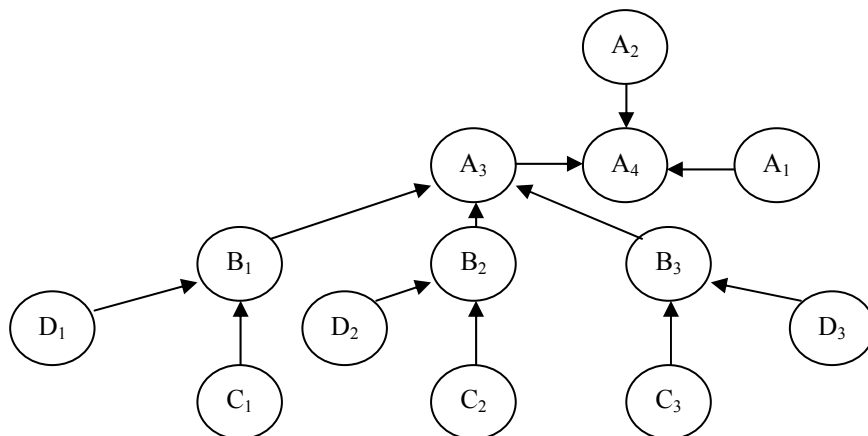

Рис. 1. Граф міжавтоматних зв'язків

Якісну залежність між автоматами моделі наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Якісну залежність між автоматами моделі

	A1	A2	A3	A4	B1	B2	B3	C1	C2	C3	D1	D2	D3
A1	R	∅	∅	R	∅	∅	∅	∅	∅	∅	∅	∅	∅
A2	∅	R	∅	R	∅	∅	∅	∅	∅	∅	∅	∅	∅
A3	∅	∅	R	R	∅	∅	∅	∅	∅	∅	∅	∅	∅
A4	∅	∅	∅	R	∅	∅	∅	∅	∅	∅	∅	∅	∅
B1	∅	∅	R	∅	R	∅	∅	∅	∅	∅	∅	∅	∅
B2	∅	∅	R	∅	∅	R	∅	∅	∅	∅	∅	∅	∅
B3	∅	∅	R	∅	∅	∅	R	∅	∅	∅	∅	∅	∅
C1	∅	∅	∅	∅	R	∅	∅	R	∅	∅	∅	∅	∅
C2	∅	∅	∅	∅	∅	R	∅	∅	R	∅	∅	∅	∅
C3	∅	∅	∅	∅	∅	∅	R	∅	∅	R	∅	∅	∅
D1	∅	∅	∅	∅	R	∅	∅	∅	∅	∅	R	∅	∅
D2	∅	∅	∅	∅	∅	R	∅	∅	∅	∅	∅	R	∅
D3	∅	∅	∅	∅	∅	∅	R	∅	∅	∅	∅	∅	R

де R – множина додатних чисел;
 Ж – порожня множина.

Висновки. Прогнозування податкового потенціалу машинобудівельних підприємств із застосуванням методу імітаційного моделювання є доцільним. Це дозволить оптимізувати податки господарюючих суб'єктів і є одним із шляхів збільшення їх доходу.

Розглянуті в дослідженні методи оцінки податкового потенціалу можуть бути використані в практичній діяльності машинобудівельних підприємств і подальших дослідженнях з проблем оптимізації та прогнозування податкового потенціалу машинобудівельного підприємства.

Подальшим напрямом дослідження є удосконалення інструментарію оцінки для управління податковим потенціалом машинобудівельних підприємств базується на результатах побудови прогнозно-оптимізаційної моделі підприємств за допомогою якої визначається динаміка податкового надходження як фінансового результату його діяльності.

Література

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про систему оподаткування»» від 18 лютого 1997р. № 77/97 – ВР (зі змінами і доповненнями) / Податкова система. Хрестоматія. Збірник систематизованого законодавства. – К.: Бліц-Інформ. – 2006. – Вип.1 – С.13-17.
2. Вишневський В., Липницький Д. Оценка возможностей снижения налогового бремени в переходной экономике / Вопросы экономики. – 2000. - №2. – С. 107-116.
3. Ковальчук К.Ф., Рева Т.М. Налоговый менеджмент промышленного предприятия: Монографія. – Днепропетровск: Институт технологии, 2000. – 122с.
4. Лобачев А.Л. Расчет предельных значений показателя налогового бремени предприятия // Экономика розвитку. – 2005. - №1. – С. 25-29.
5. Медведев А.А. Как планировать налоговые платежи: Практическое руководство для предпринимателей. – М.: Инфра-М, 1996.
6. Мельник Д.Ю. Налоговый менеджмент. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 352с.
7. Соколовская А. Теоретические начала определения налоговой загрузки и уровня налогообложения экономики // Экономика Украины. – 2006. - №7 (528). – июль. – С.4-17.

Summary. Methodical bases of estimation for the management by the tax potential of machine-building enterprises. The directions of improvement of methodical tool of estimation for the management by the tax potential of machine-building enterprises are explored. P. 1, tabl. 1, sources 7.

Keywords: tax potential, mashinobudivel enterprises, estimation, methods, tool, design

Стаття надійшла до редакції 23.02.2011